

2016. október – Mindszent hava

I. JELES NAPOK, SZOKÁSOK

- **Ismerkedésre:**

Erdő, erdő, gilice...

Az időszakra jellemző játékok:

Badacsonyi szőlőhegyen két szál vessző, / Szél fújja, fújdogálja, harmat hajdogálja.

Hol a tyúknak a fia? / Talán mind felkapdosta.

Csűr ide, csűr oda, kass ki, bárány, kass oda!

Hej, a sályi piacon, piacon / Almát árul egy asszony, egy asszony,

Ó, mi áldott egy asszony, egy asszony, / Hatot ad egy garason, garason.

Október 4.: Ferenc (Assisi Szent Ferenc) napja

Ha ilyenkor ültettek kotlót, a gazdasszonyok nyírfaágat tettek a fészekbe, hogy a csirkék el ne pusztuljanak. Úgy vélték, a nyírfaág mindaddig, amíg ki nem kelnek a csirkék, megvédi őket az ártó, gonosz hatalmaktól. Ezen a héten szokás volt kanászosstorral durrogatni a hegyen a gonosz szellemek elűzésére, és ez az idő volt a legalkalmasabb a vetésre.

Október 15.: Teréz napja

Sokfelé volt szüretkezdő nap, emiatt *Teréz-szedésnek* is nevezik. Sok helyen asszonyi dologtöltő nap volt, amikor nem moshattak, kenyeret sem süthettek. E nap környékén szokott hazánkban beköszönteni az úgynevezett vénasszonyok nyara. Ilyentájt a hűvös de nem fagyos éjszakákat langymeleg, napos, kellemes nappalok követik. Ez a kellemes időszak igen kedvező a szüretelőknél és a lakodalmasoknak.

Október 20.: Vendel napja

Szent Vendelt a jószágartó gazdák, pásztorok védőszentjeként tarották számon, emiatt a pásztorkodással foglalkozó családokban gyakori a Vendel név. Vendel szobrát a falu szélén vagy a legelők közelében állították fel, mert úgy tartották, hogy *Vendelke a juhászok pártfogója, őrzi a határt*. Pásztoröltözetben ábrázolták, lábánál kutyával és báránnyal. Ha állatvész ütött ki, azt mondták, hogy Vendel viszi az állatokat. A pásztorok ünnepe, mulatozásuk napja volt.

Október 21.: Orsolya napja

Orsolya időjárása a téli időjárás jelzője. *Amilyen idő van ilyenkor, olyan lesz a tél.*

Október 26.: Dömötör napja

Magyarország keleti felében elsősorban Dömötör volt a pásztorok patrónusa.

Dömötör napját *juhászüjévnék* is nevezték, mert sokfelé ezen a napon számoltak el a juhászok gazdáikkal, meghosszabbították vagy megszüntették a szolgálataikat.

Egy vagy több napon át tartó multságokat rendeztek. E napon a juhászok a plébánia udvarán birkapaprikást főztek, a juhásznék bélest sütöttek. Gyakran az egész hét ráment, amit *dömötörhétnek* mondtak. A Vendel- és Dömötör-napi ünnepek már a századfordulótól veszítettek jelentőségükből, s ezzel Szent Mihály-nap szerepe növekedett meg.

Dömötör napjához is fűződik szólás: *Neki minden nap Dömötör napja* vagy *on*, azaz bizonytalan a sorsa, de azt is jelenti, hogy részeg. *Dömötör juhászt táncoltat* – tartják Nádudvaron, azaz egyszerre utal a szólás a multságára és az esetleges hiány miatt *megtáncoltatott* juhászra.

Október 28.: Simon-Júdás napja

Ez a nap arról nevezetes, hogy Hegyalján ilyenkor kezdték a szüretet.

A Simon-Júdás-napi hidegre utalnak a rigmusok:

Eljön a Simon Júdás, / Dideregve fázik a gulyás.

vagy:

Mögérkezett Simon Júdás / Jaj mán neköd pőregatyás.

II. SZÜRET

Különbséget kell tennünk a régen szüret napján szervezett szüreti tánc és az újabban (főleg az 1940-es évek végén) divatba jött szüreti bál között.

A szüret időpontja a 18–19. században hagyományosan meghatározott volt, valamilyen jeles naphoz kötődött Szent Mihálytól (szeptember 29.) Simon-Júdás (október 28.) napjáig.

Erdély szerte Teréz napjához kötődött, de általában október 6. és 20. között tartották meg. Legtöbbször közgyűlésen tüzték ki, szerda vagy szombati napra.

Reggel hatkor kiment a szőlőbe az egész család, ki szekérrel, ki kosárral a fején. Sült csirkét, disznóhúst, kürtöskalácsot, pánkót vittek magukkal. Elöl az asszonyok leszedték az *állószőlőnek* valót, a többiek szedték a borszőlőt. Zenészt nem kellett hívni, mert ilyenkor négy-öt banda is járta a szüreteket. Kaptak egy-két kiló szőlőt ajándékba, amit kosárba vagy cseberbe gyűjtöttek. Amikor a zenészek megérkeztek, leálltak a munkával, megkínálták őket, majd a fiatalok táncoltak egy párt, esetleg a gazda húzatott magának néhány hallgatót. A legények a zenészbandák közül megfogadtak egyet, akikkel aztán együtt nótázva, pálinkázva vonultak be a faluba, a korábban feldíszített táncterembe. A szüreti táncba a leányok ugyanúgy meghívásos alapon mehettek, mint a karácsonyi táncba. A multság reggelig tartott. Az innivalót a legények pótolták össze, a multság végén pedig megették a szőlőt.

A szüreti tánc a második világháború óta maradt el, mert azóta nem egy napon szüretel a falu, hanem minden család akkor viszi haza a szőlőt, amikor tudja.

A szüreti bált két-három héttel a szüret után tartják, és már nem a fiatalság, hanem egy család rendezi. Az ilyen gazdát *báلكirálynak* vagy *főbojtárnak* hívják. Szüreti felvonulást is rendeztek, választottak *bíró*t, *bíró*nét a legügyesebb *csőszlányok*, *csőszlegények* közül. A bíró kíséretéhez tartozott két *pandúr*, két *kisbíró* és két *cigány*. Az utóbbi kettő feladata volt, hogy cigánynak öltözve mókázzanak. A *bíró* és *bíró*né kocsiját a két *pandúr* kísérte lovon, mögöttük lányok ültek a kocsiban, virágkoszorúval díszített kosarakkal. A legények a lányok mellett lovagoltak. A szőlőben leszedtek annyi szőlőt, amennyi a bálterem díszítésére kellett. Nagy fűrtöt készítettek, amit a fő helyre tettek. Ezt az éjszaka folyamán ellophatták, vagy a végén kisorsolták. A csőszlegények és -lányok feladata volt, hogy vigyázzanak a szőlőlopásra. A nagygazdák, iparosok szüreti bálján a húszas évektől stilizált *magyar ruhában* jelentek meg a lányok. Magyar ruhás, bőgatyás csőszlányok és csőszlegények vigyáztak a felaggatott szőlőfűrtökre. Akit rajtakaptak a lopáson, bírságot fizetett.

III. JÁTÉK

Lipem, lopom a szőlőt

*Lipem, lopom a szőlőt, / Elaludt az öreg csősz,
Vaskalap a fejébe', / Furkósbót a kezébe'!
Tele a kiskosár!*

A játék menete: körben sétálnak, énekelnek. Egy gyermek a kör közepén guggol, behunyt szemmel, ő a csősz. Az ének végén kinyitja a szemét, feláll, elkiáltja magát, majd egy gyermeket megfog, az lesz az új csősz.

Szüreti imádság:

*Hiszek a csutorában, / A borpincék atyjában, / A borok erjesztőjében.
Karóhoz feszítették, / S hála leszüretelték.
Alá szálla a pincében, / Megforrt rá egy hétre,
Az emberek számára, / Asszonyok bánatára.
Hiszek bajaink feledésében, / Kedvünk feltámadásában / És az örök borivásban. / Ámen.*

IV. TALÁLÓS KÉRDÉSEK

Előbb fehér, mint a hó, / azután zöld, de nem jó, / végül édes, pirosló. (szőlő)

Az anya föld után vágyik, / az apa falakra mászik, / fiuk világszerte kábít. (szőlőtő, venyige, bor)

Hegyen ülő Péterkének kint van a lődörgője. (szőlő)

Az apa sosem megy el a templomba, / a fiú mindennap. (szőlőtőke és bor)

Nap érleli, / a kéz szedi, / láb tapossa, / száj kóstolja. (bor)

*Pincében áll, amit veszel, / hetyke piros sapkát visel, zöld rokolya rejti testit, / felvidámít ő mindenkit.
(bor)*

Kívül szőrös, belül nedves, / A legénynek igen kedves. (kulacs)

V. SZÜRETI TÁNCCHÁZ

Rikoltások:

- *A szőlőnek nincsen párja / Édes mustot ittam rája.*
- *Körüljárom ezt a kádat, / Megcsókolom én a szádat.*
- *Heje-huja lakodalom / Szüret van a hegyoldalon.
Muzsikálnak a cigányok, / Táncolnak a szedőlányok.*
- *Alig várom szüretet / Szüret után egyebet
Hogy vigyék el nénémet / Néném után engemet.*
- *Ideki a szőlőbe / Takarózzunk csergébe
Kitakar, bétakar / Tudja fene, mit akar.*
- *Egész héten így volna / Ingünk, gatyánk nem volna.*
- *Megisszuk a mustnak levét, / Dicsérjük a Jézus nevét!*